Na Slovensku sa vyskytuje iba jeden druh gaštana – gaštan jedlý – Castanea sativa Mill., ktorý je však na našom území nepôvodnou tvz. introdukovanou drevinou.

Jelenecká gaštanica leží pod juhovýchodnými výbežkami pohoria Tríbeč v nadmorskej výške 425 m n. m. Patrí do Nitrianskeho kraja a okresu. Územie je budované granoitoidnými a sedimentárnymi horninami – žuly, kremence, vápence, íly, piesky. Nachádza sa v teplej a pomerne suchej oblasti s priemernou ročnou teplotou 9 ° C a priemerným ročným úhrnom 650-700 mm. Gaštanica má rozlohu cca 3,5 ha. Gaštany tu rastú ako lesný porast, v ktorom najstaršie jedince dosahujú cca 300 až 350 rokov. Sú však najmenej 2 až 3 generáciou pôvodných jedincov. Zachovaný je archívny dokument o výsadbe gaštana jedlého z roku 1240-41 rodiny Forgáčovcov, v ktorom sa píše o založení gaštanového sadu pod hradom Gýmeš. Taktiež sa predpokladá, že gaštan jedlý sa k nám dostal z Talianska V knihe Milénium Tekova je uvedené, že gaštanicu vysadil Ondrej Forgách de Gemessy, ktorý ju dostal od kráľa Bela IV. Za zásluhy ako druhú časť kráľovskej zeme Gýmeš.. Gaštany boli pôvodne vysadené po oboch stranách hradu. Na juhovýchodnej strane, kadiaľ viedla prístupová cesta k hradu, bola vysadená gaštanová alej. Na sever od nej bolo vysadených viac samostatných jedincov. Dnes tu už nerastie ani jeden strom a pôvodný stav sa dá len rekonštruovať len zo zvyškov pôvodných starých pňov, ktoré nasvedčujú tomu, že tam rástli staré gaštany. Na severozápadnej strane bola pravdepodobne ovocná záhrada, z ktorej sa vyvinul dnešný gaštanový prales. Pôvod materiálu, z ktorého bola gaštanica založená, sa dá len dnes ťažko určiť. Dôležité však je, že táto lokalita zohrala dôležitú úlohu pri ďalšom rozširovaní gaštana jedlého na našom území.

Jelenecká gaštanica je jediná lokalita v rámci Slovenska, kde sa gaštan jedlý prirodzene zmladzuje, to znamená, že sa tu správa akoby bol pôvodným druhom. Stanovištné podmienky, t.j. kyslý kremencový podklad so slabo kyslými pôdami a miernou klímou vcelku vyhovujú jeho ekologickým nárokom. Pre svoju unikátnosť bola gaštanica v roku 1952 vyhlásená za "Štátnu prírodnú rezerváciu,, a zákon o ochrane prírody a krajiny z roku 1994 ju prekategorizoval za chránený areál so štvrtým stupňom ochrany.

Bohužiaľ dnešný stav Jeleneckej gaštanice je veľmi zlý. Každoročne sa v nej na jeseň (koncom septembra až do konca októbra) robia zbery plodov gaštana, pri ktorých sú stromy ničené ľuďmi, hlavne brigádnikmi, ktorí si tu privyrábajú. Taktiež, keďže ide o staré stromy, väčšina z nich je v zlom zdravotnom stave a sú často napadané chorobou – rakovinou kôry gaštana – Cryphonectria parazitica.

Jelenecká gaštanica je najkrajší a najstarší umelo založený čistý porast gaštana jedlého na Slovensku a preto si zaslúži našu pozornosť a starostlivosť!

Ing. Denisa Tarinová
ÚEL SAV Zvolen

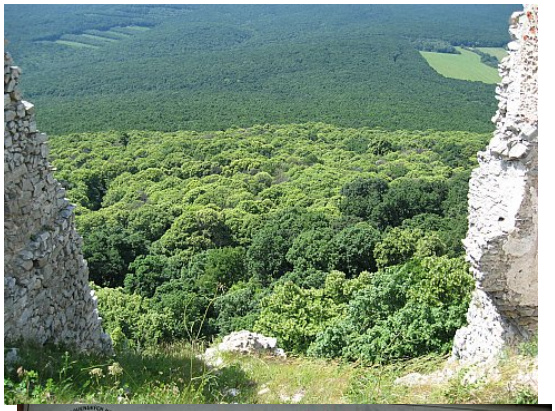

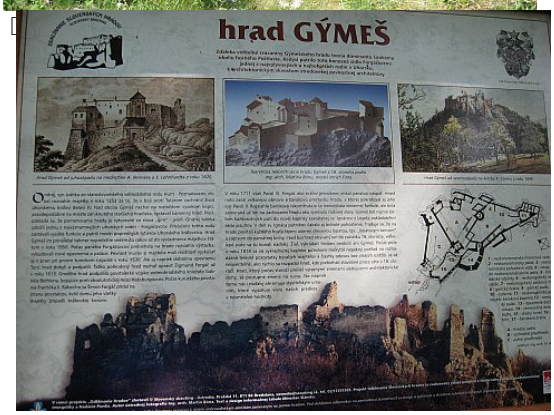
hrad GÝMEŠ